

VLAHI IN VLAHINJE

Storil je veliko za ljudsko izobrazbo. Slovnica pa je bila tudi pisana v duhu časa. Vsi tedanji slovničarji so mislili, da se mora jezik u m e t n o ustvariti, zato je tudi Pohlín „kranjsko špraho“ v „regelce djal“. To je bil duh tedanjega časa. Šele romantik Kopitar je začrtal pravo pot slovnici s tem, da se je oziral na zgodovinski razvitek jezika. Prosvetljena doba je v Grafenauerjevi literarni zgodovini jako dobro opisana. Pisatelj je moral marsikaj nanovo preiskati, preden je zapisal nakratko svojo sodbo, tako n. pr. o Linhartovem „Matičku“, ki ni preložen direktno iz francoščine ampak je prirejen po nemški prestavi. Pri Vodnikovih brambovskih pesmih pogrešamo pravo, iskreno vojaško navdušenost (str. 19). K temu bi pripomnil, da so leta 1809. izšle tudi v Celovcu brambovske pesmi („Pesme za deželski bran“), ki so prevod dveh Collinovih „Wehrmannslieder“. Pesmi je preložil koroški pesnik, kar spoznamo po jeziku. Prelagatelj je dobro zadel ljudski ton. Objavim jih prihodnje leto ob priliki stoletnice.

Drugo poglavje spisa obravnava slovensko romantiko do konca Prešernove šolske dobe. Dobro je uporabil pisatelj prof. Murkovi knjigi: „Deutsche Einflüsse auf die Anfänge der böhmischen Romantik“ (posebno prvo poglavje) ter „Miklosich's Jugend und Lehrjahre“. To poglavje pa ni mogoče samo dobra kompilacija, ampak kaže tudi zrelo samostojno sodbo o romantiki. Pripomnil bi, da je tudi Prešeren Jarnika kot pesnika čislal, in da Jarnikove pesmi v resnici spadajo med boljše one dobe (str. 27). Lahko bi se omenil pri tem možu še vpliv Doriteja Obradoviča. V začetku ilirizma ne smemo prezreti nemško pisanih brošur, ki vsebujejo ilirsko idejo („An Illyriens hochherzige Töchter etc.“). — Važno je, da je izšel Vraz iz graškega kroga. Za nas Vraz ni samo največjega pomena kot nabiratelj in izdajatelj narodnega blaga (str. 32), ampak tudi raditega, ker je slovenski pesnik v ilirski obliki. — Prav je storil Grafenauer, da je odločil „velikanu učenosti“, Matiju Čopu, poseben odstavek, ker ta mož to zasluži. — Na str. 46. in 47. citira pisatelj še ne objavljeno pismo Prešernovo (1824!) staršem, ki ga hrani msgr. Tomo Zupan. Zakaj

č. msgr. še ni objavil tega važnega pisma? Grafenauerjeva Zgodovina novejšega slovenskega slovstva I. je jako dober spis, ki je zasnovan na podlagi novejših preiskav in ki tudi kaže, da je pisatelj sam mnogo študiral, preden je izrekel sodbo. Dunajska germanistična in slavistična šola pa naj nam vzgoji še več takih pridnih literarnih delavcev. *Dr. Fr. Kotnik.*

„Carniola.“ Trubernummer. I. letnik, zvezek 2. Ljubljana 1908. — Ko že živimo v dobi jubilejev, bo najbrže eden več ali manj težko škodoval in zato je „Carniola“, glasilo kranjskega Muzejskega društva, posvetila svoj drugi zvezek Trubarjevi štiristoletnici. V njem objavljajo dr. O. Hegemann: D. M. Truberi, dr. A. Luschin R. v. Ebengreuth: Dr. Theodor Elze, dr. J. Loserth: Steiermark, Kärnten und Krain und ihr Zusammenwirken wider die Gegenreformation ter dr. F. Ahn: Zeitgenössische Buchdrucker als Förderer von Trubers Werk. — Gotovo so zgodovinske razprave o dobi kranjske reformacije zelo potrebne, ker je ravno ta čas najzanimivejši za našo kulturno zgodovino in je vrhutega zaradi pomankljivih in malo zanesljivih zgodovinskih virov dosedaj še jako slabo obdelan. Zato je pozdravljati vsako, tudi najmanjšo drobtino resnice, ki jo odkrije marljivost vestnega raziskovavca, ker je važna in za pravo umevanje reformacije in protireformacije potrebna vsaka vest iz onih v naši zgodovini tako medlo začrtanih časov. Žal, da nam Trubarjeva številka „Carniole“ ne pove v tem oziru nič novega. Kajti še vedno je pravzaprav dr. Elze edini vir, ki more služiti preiskovavcu reformacije in življenja Trubarjevega, in pričujoče razprave se opirajo skoro edino le nanj. Toda potrebne so tudi take monografije, ki sicer ne razgrinjajo nadaleč novih obzorij, a tem marljiveje zbirajo raztreseni material v zaokroženo celoto, in te odgovarjajo popolnoma poklicu „Carniole“, lista za domovinoznanstvo. A čitatelj te Trubarjeve številke bo takoj zapazil, kako izgublja Trubar in reformacija pri člankarjih „Carniole“ značaj važne domovinoznanske starine, ker jim je le za povzdigo imena prvega kranjskega reformatorja, ki je postalo po štiristo letih programatično. Svobodomiselstvo in nacionalizem sta si ga zapisala na svojo

zastavo — in to je zanimivo zlasti v dveh ozirih. Protestantizem in svobodomiselstvo! Dolgoletni dogmatični boji, ki so se vršili takoj v začetkih nove cerkve čistega evangelija, imajo tako malo skupnega s sedanjim bojnim hrupom modernih svobodomiselnih strank, ki izdajajo kot parolo smrt vsaki religiji, da je združitev obeh pojmov — svobodomiselstva in starega protestantizma — lep dokument za anahronizmov polne naše čase. Trubar, „ki se je vitežko boril proti zlodju in vsem krivim učenikom ter blaženo dokončal svoj tek“, kakor mu je značilno govoril ob grobu Jakob Andreä (str. 85), bi se zelo težko znašel v družbi svojih sedanjih svobodomiselnih proslavljalcev. Še zanimivejše pa je, da je postalo Trubarjevo ime deviza narodnih gorečnikov obeh deželnih narodnosti. Da pošilja prispevke za Trubarjevo številko Hofrat

BELOKRANJSKI ŽENIN IN NEVESTA

Profesor Dr. Arnold Luschin R. v. Ebengreuth, ki ga je neplemenitega rodil naš lepi ribniški kraj, je še umljivo, ker je vsakomur znano, da sta protestantizem in germanizacija dandanes dvojčka. Da pa dviga tudi slovensko svobodomiselstvo v imenu narodnosti Trubarja na ščit, je nekoliko težje razumeti. Elze dobro karakterizira Trubarja, ko pravi: „Was Truber... beseelt hat, das war Liebe zum Evangelium, für welches er Vaterland, Freunde, Ehre und zeitliches Vermögen dahinten ließ.“ (Str. 80.) Slovenski svobodomiselci, ki stoje na stališču absolutne narodnosti, bodo potemtakem prav težko opravičili pred svojo vestjo in svojo logiko slepo navdušenje za Trubarja, ker je iz dr. Elzejevih besed jasno, da je bilo njegovo delo in teženje bistveno različno od njihovega. Toda Trubar nam je dal slovstveni jezik in to je njegova zasluga; vprašanje, kaki nameni so ga vodili pri tem, še ne

ovrže dejstva. Res je, dobri ljudje! Ali potem dajmo zaslužni križec tudi solncu, ki nam prikljče setev iz tal, postavimo spomenik toplemu dežju in blagi rosi, ki nam napaja žetev; kajti njih delovanje je velezaslužno, četudi nezavestno. — Med lepim najlepše pa je, da je tudi slovenska umetnost ob Trubarjevem jubileju proslavila njegov spomin; „Slovan“ mu je posvetil eno izmed svojih letošnjih števil. Govekar je slabo posnel Hegemannov članek, Lah je objavil nekaj takozvanih aforizmov o reformaciji, mlajši naši literati pa so marljivo iskali književnih motivov iz protestantske dobe ter sad svojega truda tudi obelodanili. Kako beraško in prisiljeno je navduševanje za Trubarja, se je pri tem jasno pokazalo, ker iz reformacije same niso mogli dobiti ne enega krepkega umetniškega impulza in so zato morali poezijo, v kolikor se je dalo, iz sebe prenesti v protestantovsko dobo. — Tako je tedaj. Trubar je začetnik slovenskega slovstva, torej ga morajo slaviti nemški nacionalci; Trubar je fanatik čistega evangelija, torej je dolžnost svobodomiselcev, da mu pojejo veliko hvalo; Trubar je suhoparen predikant protestantske dogmatike, torej najpripravnejši predmet, da ga obdela slovenska literatura — in če tudi ne bi bilo vse tako, trdijo izkušeni ljudje, da nedolžno navduševanje nikoli ne škoduje.

1960

Hrvaška.

Socialni tečaj. (Držan 24., 25. in 26. travnja 1908. u nadbiskupskom sjemeništu u Zagrebu.) Izdao „Zbor duhovne mladeži zagrebačke“. Zagreb 1908. Str. 152. Mala 8°. — Drobna knjižica je sad velikonočnega socialnega tečaja, ki so ga priredili v zagrebškem semenišču dr. Krek, dr. Lampe, dr. Horvat, dr. Milobar in dr. Janda. V njej so obdelane na kratko, v jasnih, načelnih potezah vse panoge socialnega vprašanja: kmetijsko in delavsko vprašanje, temeljni principi narodnega gospodarstva, seljaška zadruha, glavno o raznih organizacijah ter zgodovinski pregled hrvaškega kmetijskega položaja. Pri tem majhnem obsegu ni pričakovati znanstveno vsestransko obdelanih razprav, knjiga naj bi bila marveč le načrt študija za tiste, ki se hočejo pečati s sociologijo; istemu namenu je imel služiti tudi tečaj sam. — Med hrvaško akademiško mladino opažamo zadnji čas tako živahno in tako vsestransko stremljenje po delu, da nas navdaja z najlepšimi upi za bodočnost bratskega naroda. Na čelu prosvetnim težnjam hrvaškega katoliškega dijaštva stoji „Zbor duhovne mladeži v Zagrebu“, ki je pred kratkim obhajal petindvajsetletnico svojega obstanka. To literarno društvo je prestopilo po petindvajsetih letih v popolnoma nov štadij. Medtem ko je prej oskrbovalo Hrvatoma večinoma le nabožne knjige ter prevode mladinskih pisateljev, posvečuje sedaj vso pažnjo apologetiki in socialnemu vprašanju, kar je znamenje, da dobro razume duha časa in poklic sedanjega dijaštva. Med apologetskimi spisi omenjam zlasti lepo, poljudno in pregledno pisano Hasertovo razpravo „Što je čovjek?“ ter duhovito apologetiko Morawskega „Večeri na Ženevskom jezeru“. V najnovijem času pa je zavzelo socialno vprašanje prvo mesto. Lepo znamenje za zagrebške bogoslovce je, da iz lastnega nagiba skrbe